ха на дървото с ябълки до дъното на дълбокия кладенец, откриваме един прекрасен свят на справедливост и морален ред, за който всяко добро сърце мечтае“. (Светлана Панчева)

Децата от Българското училище в Прага бяха чудесна публика, според думите на Симона Нанова, по-добра дори от тази в България. Те се включиха в представлението, „съветваха“ главния герой, смееха се, ръкопляскаха. Постепенно, без дори да се усетя, разбрах, че и аз ръкопляскам и се смея с тях. Кой казва, че кукленият театър е само за деца?

Връщайки се от чудния свят на мечтите към реалния ни живот, ми се ще да добавя още малко информация, касаеща най-вече нас, възрастните: спектакълът „Неродена мома“ е част от проекта Music and Memory, реализиран от сдружение „Заедно“ в сътрудничество с дългогодишния им партньор, неправителствената организация Diogene ot Belgia. Целта на Music and Memory е изследване и запазване на балканската традиционна култура, част от проекта е и архивиране на изчезващата музика. В своята работа сдружение „Заедно“ си сътрудничи с доц. д-р Веселка Тончева от БАН, както и с редица други известни балкански учени и музиканти, а представлението „Неродена мома“ е само началото на този интересен тригодишен проект. ◆

Чешки професор измислил контактните лещи

Текст: **Елиана Митова** | Снимки: **„Роден глас“ и интернет**

Милиони хора по света, включително и в България, носят меки контактни лещи. Артикулът е популярен почти толкова, колкото и традиционните очила, а производителите на лещи по света са стотици. Малцина обаче знаят, че меката контактна леща е изобретение на чешки учен, наш съвременник. Само преди 2 години, през 2013-та светът отбеляза 100 години от неговото рождение. Приносът на проф. Ото Вихтерле в химическата наука е значителен, а най-популярното му изобретение е меката контактна леща, изработена от полимера HEMA.

Ото Вихтерле (Otto Wichterle) е роден през 1913 г. в моравския град Простейов в семейство на крупни предприемачи. В този град се намира фабриката за автомобили WIKOV – съкращение от абревиатурата на имената на две фамилии Вихтерле и Коваржик. Заводът е огромен и работи до началото на Втората световна война. Собствениците – част от тях, роднини на Ото, са заможни хора. Войната обаче ги разорява, както се случва с мнозина крупни производители. Когато Ото е на 6 годинки, претърпява тежка злополука – едва не се удавя в езерце с течен оборски тор. Лекарите прогнозират, че няма да го бъде, но хлапето оживява.

проф. Ото Вихтерле

На училище Ото тръгва чак на 8 годишна възраст, но направо в пети клас. Бил много буден и схватлив, още тогава си знаел, че ще се занимава с наука. Мечтае да стане математик, физик, инженер или да се посвети на минералогията. Близък на семейството го съветва да следва химия и той се вслушва в съвета му. По време на Втората световна война нацистите закриват всички университети в Чехословакия. Ото, тогава докторант по химия, не губи самообладание и отива да работи в големия обувен завод „Батя“ в Злин. Попада в химическата лаборатория на предприятието и започва да изучава свойствата на найлоновите влакна. Тогава в завода се произвеждат първите капронови дамски чорапи и чорапогащи от силон – полиамидно влакно, което за разлика от найлона се произвежда от много по-евтина суровина. За онова време бъдещият голям учен си спомня в интервю за Чешкото радио: „Попитах моя началник, доц. Ланда, над какво трябва да работя. А той отговори: „Правете онова, което считате, че е нужно за интересите на фирмата. Когато решите, че Вашите изследвания могат да бъдат полезни за компанията, моля, съобщете ми!“ Аз продължих да работя и открих силона“.

Трябва да се каже, че по производство на силон Чехословакия е водеща страна чак до началото на 90-те. Производството на това влакно спира през 1992-ра. Самият Вихтерле с удоволствие си припомня, че крупният индустриалец Батя стимулирал научноизследователските намерения у своите подчинени и създавал много добър климат за работа. „Заплатата на всички, които работеха за „Батя“, зависеше от доходите на компанията. Знаехме, че колкото по-високи са доходите, толкова повече пари ще получим. И работехме, без да броим работните часове или да се придържаме към графика на работното време. Не си спомням някое от звената в огромното предприятие на „Батя“ да е било на загуба. Ако се е случило такова нещо, било е за много кратък период. Чувството за колективна отговорност, което Томаш Батя бе успял да внуши у подчинените си, даваше много добри резултати. По-късно, по времето на социализма, идеите на Батя негласно бяха лансирани като идеология на новия строй. Мисля, че дори в Съветския съюз се възхищаваха на Батя, макар че официално го заклеймиха като капиталист“, припомня си в интервю изобретателят на контактната леща. Ото Вихтерле има твърде съвременна представа за смисъла на научноизследователския труд: „Мисля, че истинският учен трябва да експериментира поне 80-100 часа седмично. Естествено, ако той не е вдъхновен от работата си, едва ли ще й посвети толкова време. В случая работата не трябва да се възприема като задължение, а като нещо любимо, желано. Само ако работи с радост, ученият ще постигне успехи“, казва Вихтерле. За най-значимото си изобретение чешкият химик не обича да говори. Пред журналисти Вихтерле обяснява появата на меката контактна леща така: „Изпробвах я в очите си и тогава я предложих... Ама това е стара, много стара история. Важното е, че и до ден днешен лещите носят печалба на родната промишленост. Ние печелехме от лещите около четвърт милиард крони, а можехме да печелим няколко милиарда. За жалост през 70-те години Чешката академия на науките се опита да обезцени моето изобретение и го продаде на чужди партньори за жълти стотинки. Така Чехословакия загуби страшно много пари“.

Като всяко велико откритие и меките контактни лещи се раждат случайно. В непринуден разговор с колега във влака Ото Вихтерле дискутира темата за хирургическата намеса при лечението на повредено зрение. От дума на дума двамата химици стигат до идеята, че полимер може да помогне на хората да прогледнат. Още през 50-те Вихтерле изследва възможностите за синтез на омре-

жени хидрогелове, за да получи материал, съвместим с живите тъкани. През 1953-та той получил прозрачен хидрогел способен да поглъща 40 % вода, който притежавал механични свойства, безопасни за окото. Първите контактни лещи от този гел били произведени чак през 1961-ва. Ученият работел у дома си, защото Здравното министерство на Чехословакия отказало да го подкрепи – бюрократите сметнали, че каузата е загубена и че работата на химика не е донесла очакваните резултати. Първите меки лещи Вихтерле създал с помощта на чешкия конструктор „Меркур“ – за динамо машини и мотори за грамофони. През 1965 г. изобретението на Вихтерле е продадено на американците, а през 1971 г. е получено разрешение лещите да се продават на американския пазар. За една нощ акциите на компанията Bausch & Lom, купила патента, скачат на 250 мил. долара. Златната кокошка вече започва да снася своите златни яйца, само че в Америка, а не в родината си – Чехословакия! Ото Вихтерле получава наградата „Роберт Вуд“ на оптическото общество OSA за особено високи постижения в оптиката. С тази награда са отличени и двама Нобелови лауреати, а наградният фонд е предоставен от Xerox. Чешкият изобретател обаче по онова време се интересува от съвсем други неща. В края на 60-те той се включва активно в политическия живот на страната, присъединява се към инициаторите на манифеста „2000 думи“, публикуван през юни 1968-ма в няколко чехословашки вестника. Става дума за един от ключовите документи на „Пражката пролет“. В този документ представителите на чехословашката интелигенция говорят за политическите грешки на следвоенния период и за началото на реформите в социалистическа Чехословакия. „Толкова наивно мислехме, че ще успеем да съхраним нашите демократични промени, които вече бяха факт в Чехословакия! Пълни наивници! Съветската окупация просто ни срина“, разказва в интервюта Ото Вихтерле. В момента, когато съветските окупатори влизат в Чехословакия, заедно и с български войски, той е на конгрес в Канада. Може да остане там, но решава да се прибере у дома. Смята, че няма да му се случи нещо много лошо, убеден е, че е нужен на родината си там, при хората, които са поддържали промените. През 1969-ата той е освободен от поста директор на Института по макромолекулярна химия, но е оставен да работи там като редови учен. „Учените технократи бяхме преследвани далеч по-малко, отколкото нашите колеги хуманитаристи“, припомня си химикът. За него е пострашно разочарованието от действията на някои негови колеги, както и възмущението от политиката на голямата съветска империя. Самият Ото Вихтерле никога не е членувал в политическа партия. Признава, че на млади години се е увличал от комунистическата идеология и че не е влязъл в компартията само, защото никога не са го канили. „Аз съм от семейство на индустриалци, които едва не стигнаха до разорение. Мисля, че компартията може да събуди симпатии там, където не е на власт. Ужасните промени у нас настъпиха, когато компартията взе властта“, казва ученият. Вихтерле приветства от цялото си сърце Нежната революция. През 1990 г., по предложение на Вацлав Хавел, той заема поста председател на Академията на науките в Прага, като ръководи авторитетната институция цели три години. На негово име е наречен един астероид. Изобретателят на меките контактни лещи Ото Вихтерле си отива от белия свят на 18 август 1998 г. ◆

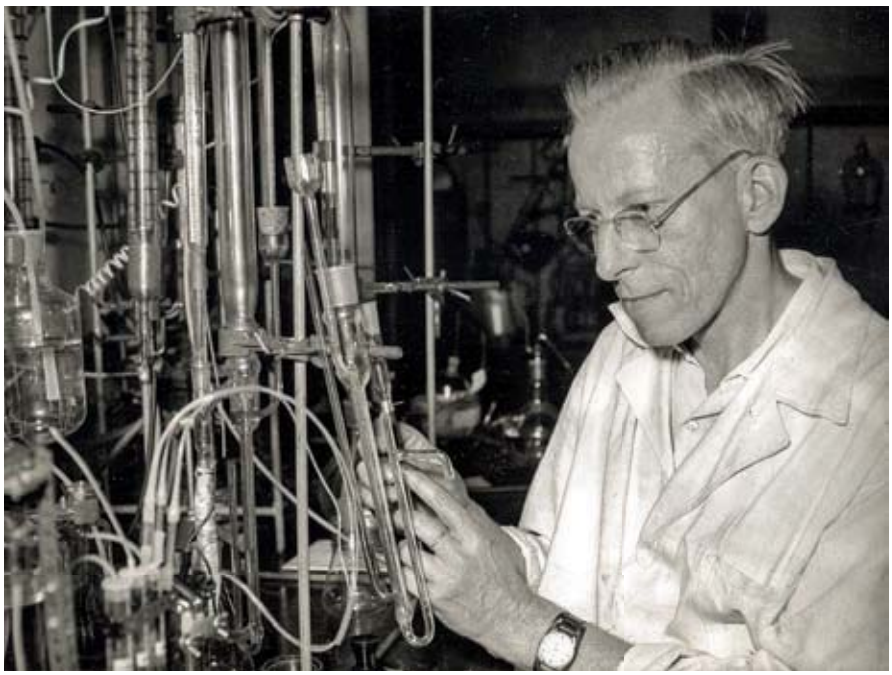

Елиана Митова е журналист. Завършила испанска и италианска филология в СУ „Св. Кл. Охридски“, специализирала в Хавана. Работи като редактор в klassa.bg. Работила е за в. „Класа“, „Нощен Труд“, „Подкрепа“, „Свободен народ“, „Софийска правда“, сътрудничи на БНР, БНТ, на литературни издания... Има стотици публикации по въпросите на културата, литературата, социалната политика, дипломацията и историята в столични вестници и списания. Интервюира писатели от ранга на Марио Варгас Льоса, Ана Мария Матуте, Лаура Ескивел, Онелио Хорхе Кардосо, Николай Хайтов, световни звезди като Хосе Карерас, Анна Томова-Синтова, Райна Кабаиванска, актьори, художници, политици. Автор е на книгите: „Срещи с балетни дейци“ (1989), „Оперната прима Катя Спиридонова“ (1989), „Аз не съм царица на чардаша“ (биография на Мими Балканска, 1989), „Моите срещи с Елисавета Йовович“ (1992), „Анелия Шуманова, една звезда на оперетата“ (1994), „Басът Антон Дяков“ (1996), „Павел Елмазов, комикът на оперната сцена“ (2004). „Евгения Марс извън сянката на Вазов“ (2015). Източник: liternet.bg